

Kabelschaktning vid Strömsholmsåsen

Högspänningskabel vid foten av åsen

Antikvarisk kontroll

**Strömsholm 8:1
Kolbäcks socken
Västmanland**

Anna-Lena Hallgren

Kabelschaktning vid Strömsholmsåsen

Högspänningskabel vid foten av åsen

Antikvarisk kontroll

Strömsholm 8:1
Kolbäcks socken
Västmanland

Anna-Lena Hallgren

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2008

Omslagsfoto: Vy över den södra delen av ledningssträckan. Här läggs ledningen ner i direkt anslutning till Strömsholmsåsen. Foto: Anna-Lena Hallgren.

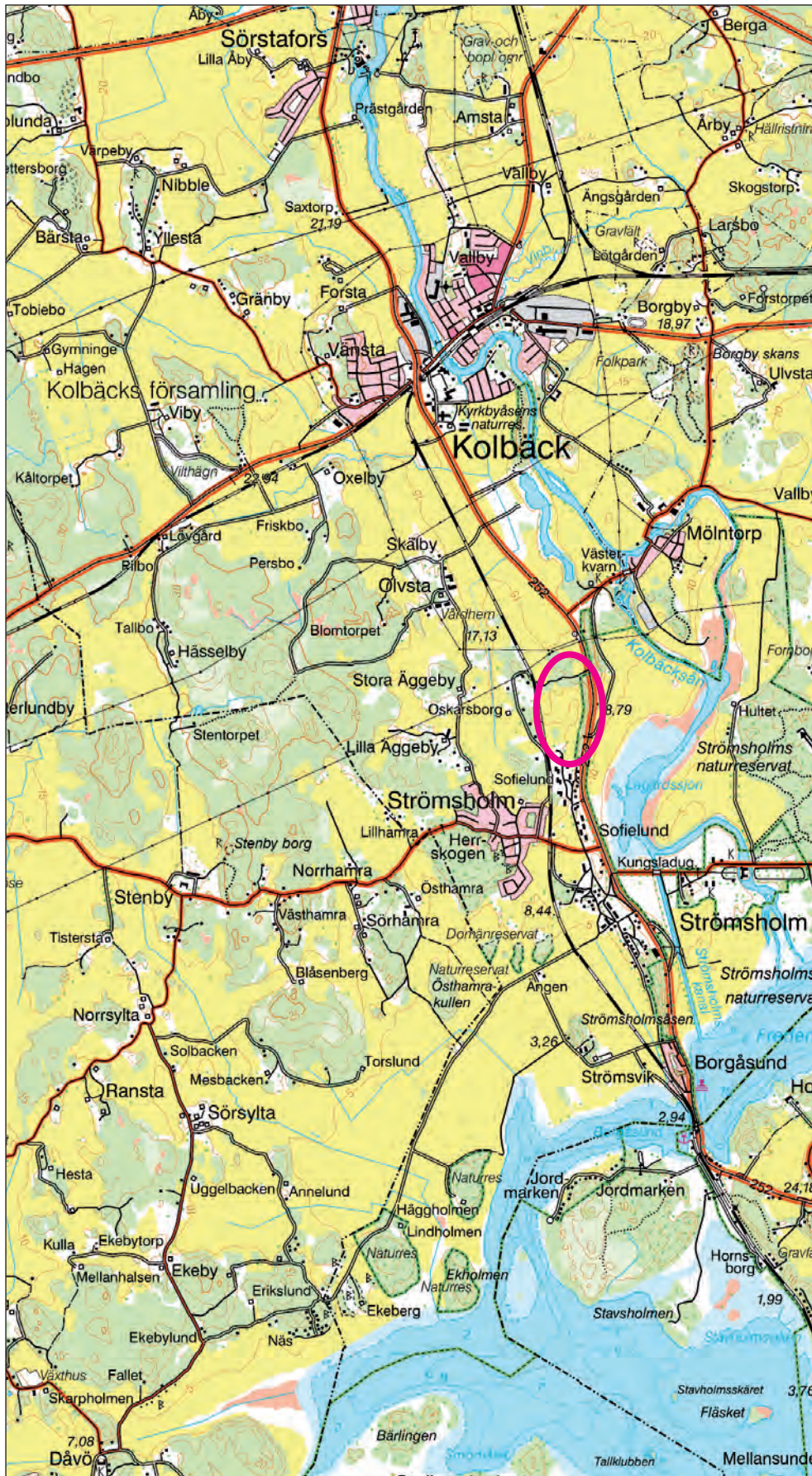
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN: 978-91-86019-68-6

Tryck: Just Nu, Västerås 2008.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Bakgrund	6
Topografi och fornlämningsmiljö.....	6
Syfte.....	8
Dokumentation.....	8
Analyser	8
Resultat	9
Delsträcka A.....	9
Delsträcka B.....	9
Delsträcka C.....	10
Referenser.....	11
Tekniska och administrativa uppgifter	11

Figur 1. Utdrag ur digitala Gröna kartan för Västmanland. Platsen för den antikevariska kontrollen har markerats med en röd oval. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

I samband med att en starkströmskabel skulle grävas ner inom fastigheten Strömsholm 8:1 i Kolbäcks socken genomförde Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen (KM) en antikvarisk kontroll på delar av den sträcka som berördes av arbetsföretaget. Den del av ledningssträckan som berördes av den antikvariska kontrollen var 845 meter lång. Den antikvariska kontrollen inom denna sträcka motiverades av närheten till kända fornlämningar och i vissa fall av topografiskt bra lägen för boplatser. I anslutning till undersökningsområdet finns bland annat en delundersökt boplatser från vikingatid/medeltid, flera gravfält och ett område med fossila odlingslämningar. Schaktningsövervakningen syftade till att skydda fornlämningar från att skadas och, om fornlämning påträffades, utföra erforderlig dokumentation. Om mer omfattande lämningar påträffades skulle arbetet avbrytas och länsstyrelsen kontaktas.

Den totala längden på de schakt som kontrollerades uppgick till cirka 400 meter. Undersökningsområdet var topografiskt sett delat i tre områden, från söder till norr benämnda område A, B och C. Längst i söder skulle ledningen grävas ner i åkermark utefter den västra sidan om Strömsholmsåsen (Område A). Den antikvariska kontrollen började i direkt anslutning till den norra delen av den vikingatida/medeltida boplatssyta som undersöktes 2005 (Lhammer 2008) och löpte vidare norrut. Inga spår efter förhistoriska eller medeltida aktiviteter återfanns i något av de schakt som öppnades i åkern, vilket kan ses som en indikation på att den tidigare undersökta boplatssytan inte har en fortsatt utbredning mot norr. Norr om åkern löpte ledningen över en mot väster utlöppande del av åsen (Område B). Här återfanns vid schaktningen två härdar och ett möjligt stolphål. I anslutning till anläggningarna påträffades dock stora mängder recent tegel, porslin och järnskrot vilket antyder att de påträffade lämningarna är sentida. Norr om åsutlöparen vidtog återigen åkermark som här sluttade kraftigt mot norr (Område C). I de lägst liggande delarna av åkern var det ordentligt surt i marken varför dessa delar till stor del prioriterades bort. Inget av antikvariskt intresse påträffades i den norra delen av undersökningsområdet.

Den antikvariska kontrollen, som gjordes innan ordinarie schaktning, utfördes den 15 och 16 april 2008. Arbetet utfördes på uppdrag av MälarEnergi AB efter beslut av Länsstyrelsen i Västmanlands län (Lst dnr: 431-2783-08, daterat 2008-04-03).

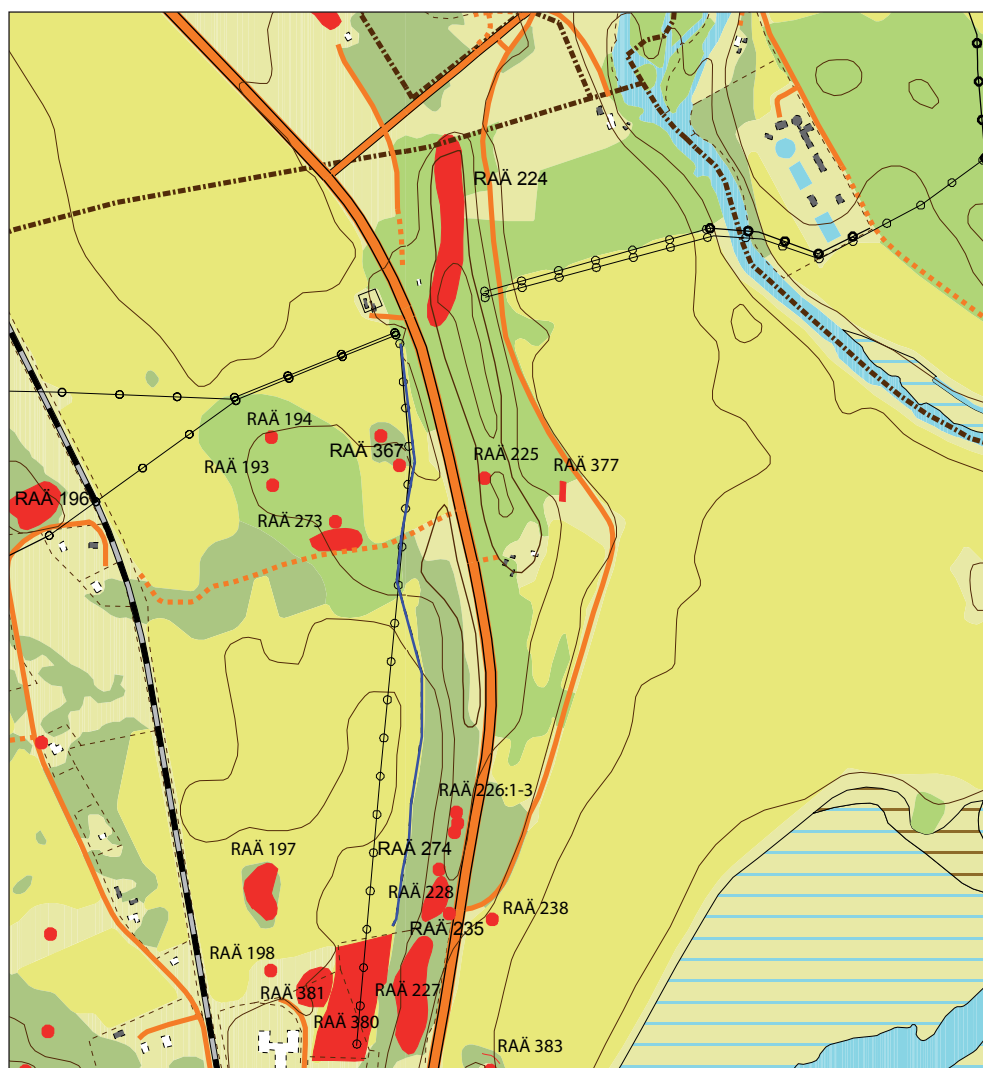
Figur 2. Vy över den södra delen av undersökningsområdet, Delområde A, där ledningen förläggs i åkermark väster om Strömsholmsåsen. Längst i söder anar man byggarbetsplatsen vid Sofielund där en vikingatida/medeltida boplatser undersöktes 2005. Fotograferat från nordväst av Anna-Lena Hallgren.

Bakgrund

Topografi och fornlämningsmiljö

Den 845 meter långa ledningssträckan löper utefter den västra sidan av Strömsholmsåsen (även benämnd Kolbäcksåsen), från Sofielund i söder och vidare till en transformatorstation i norr. Till största delen förläggas ledningen i åkermark på glaciallera. Ungefär mitt på sträckan skär ledningssträckan en utlöpare av åsen som i den södra delen är skogbevuxen medan den nordöstra delen brukas som åkermark. Här utgjordes underlaget av åsmaterial, till stora delar bestående av sand. Höjden över havet varierade kraftigt inom de olika delarna av undersökningsområdet, från 12 meter som lägst till omkring 24 meter över havet på krönet av åsutlöparen.

Fornlämningsmiljön i området karakteriseras naturligtvis till stor del av den närliggande åsen. Öster om åsen rinner Kolbäckån som omkring tre kilometer mot sydost mynnar ut i Freden, en vik i Mälaren. Vid tiden runt Kristi födelse och århundradena närmast därefter, då flertalet av gravarna på åsen anläggs, sträckte sig Mälaren (som då fortfarande var en havsvik) i stort sett upp till foten av åsen.

Figur 3. Utdrag ur digitala fastighetskartan (motsvarande blad 11G 1e). Den del av ledningssträckan där den antikvariska kontrollen genomfördes är blåmarkerad. Närliggande registrerade forn- och kulturlämningar är rödmarkerade. Skala 1:10 000.

Fornlämningssmiljön på och i anslutning till åsen är rik på lämningar, framförallt i form av gravar och gravfält (figur 3). Både norr och söder om Kolbäck har åsen till stora delar grävts bort i samband med omfattande täktverksamhet, något som i hög grad decimerat antalet bevarade gravar och gravfält. Direkt söder om Kolbäck har exempelvis 1,3 kilometer av åsen tagits bort (Svedberg 1997). Under 1960- och 70-talet ägde en rad arkeologiska undersökningar rum till följd av exploateringen av åsen. Hundratals gravar undersöktes under den här perioden, vilket resulterade i ny kunskap om framförallt den äldre järnålderns gravskick i regionen (Sjöo 1990). De äldsta begravningar som konstaterats genom undersökningarna härrör från övergången mellan brons- och järnålder (Simonsson 1974, Magnusson 1974). Den yngsta begravningen framkom i samband med en ledningsgrävning 1971. I ledningsschaktet påträffades delar av en skelettgrav som bedömdes härröra från vikingatid (FMIS, Kolbäck 238:1). Graven (RAÄ 238) är belägen nedanför, öster om åsen.

En klar majoritet av de undersökta gravarna på gravfälten har dock en tydlig koppling till yngre förromersk järnålder (per. III) och romersk järnålder, framförallt dess första hälft (per. IV). Undersökningarna har påvisat att brand- och skelettgravskick förekommer parallellt, brandgravskicket är dock något vanligare förekommande.

Antalet kända boplatser som skulle kunna knytas till de stora åsgravfälten i området är få. Knappt två kilometer norr om RAÄ 224, vid Herrevad i södra delen av Kolbäck, undersöktes 1995 delar av en äldre järnåldersboplats (RAÄ 355, Kolbäck sn). Boplatser ligger i direkt anslutning till Kolbäckån, öster om åsen. Vid undersökningen framkom ett treskeppigt långhus som daterats till förromersk eller romersk järnålder (Egebäck, Graner & Holm 2005). Vid utredningsschaktning inför anläggandet av Strömsholms golfbana direkt norr om RAÄ 224 framkom indikationer på förhistoriska boplatser i form av enstaka härdar, sotfläckar och stolphål. Utredningen berörde ett område på båda sidor av (den borttagna) åsen där gravfälten RAÄ 191/236 och RAÄ 192 tidigare låg (Svedberg 1997). Vid en antikvarisk kontroll vid en ledningsdragning påträffades och undersöktes två härdar nedanför, öster om åsen (RAÄ 377). En av härdarna ¹⁴C-daterades till övergången mellan bronsålder - förromersk järnålder (Skanser 2004). Möjligen kan härdarna ses som en indikation på en till åsgravfälten närliggande boplats. Vid Sofielund, norr om Strömsholm, undersöktes 2005 en boplats från vikingatid-medeltid (RAÄ 381). Här undersöktes bland annat fem hus av olika typ och datering, smideslämningar, en kultplats och en tegelugn (Lihammer 2008).

RAÄ nr	Typ
193	Stensättning, rund
194	Stensättning, rund
196	Gravfält, 10 runda ss
197	Gravfält
198	Fornlämningssliknande lämning
224	Gravfält
225	Stensättning, rund
226:1-3	Stensättningar, runda
227	Gravfält, 25 runda ss, 1 hög
228	Gravfält, 10 runda ss
235	Vägmärke
238	Skelettgrav
273	Område med fossil åkermark
274	Minnessten
367:1-2	Husgrunder
377	Härd, ¹⁴ C-daterad (y.brå-ä.jää)
380	Boplats, vikingatid/medeltid
381	Ingår i RAÄ 380
383	Stridsvärn

Tabell 1. Lista över de registrerade lämningar som återges i figur 3.

Syfte

I nära anslutning till den planerade ledningssträckan finns ett flertal fornlämningar i form av bland annat gravar, gravfält och boplatser. Den antikvariska kontrollen syftade till att skydda fornlämning från skada och, om fornlämning påträffades, att dokumentera anläggningar och kulturlager. Om mer omfattande anläggningar eller komplexa kulturlager påträffades skulle arbetet avbrytas för samråd med länsstyrelsen.

I enlighet med länsstyrelsens kravspecifikation (dnr 431-2783-08) skulle, om fornlämning framkom, den antikvariska kontrollen inriktas på att besvara följande frågor:

- fornlämningens avgränsning inom schaktet
- bedömning av kulturlager, anläggningar och fynd – karaktär, mängd och bevarandegrad
- preliminär datering
- preliminär tolkning av fornlämningen.

Genomförande och metod

Den sammanlagda längden på det planerade kabelschaktet uppgick till närmare en kilometer. I stort sett hela sträckan, 845 meter, berördes av den arkeologiska antikvariska kontrollen. Endast kortare sträckor längst i söder och norr bortgick då ledningen här skulle läggas i redan omgrävd mark.

Bredden på det planerade kabelschaktet var 0,5 meter. För att uppnå den antikvariska kontrollens syfte föreslog KM att en något bredare skopa (mellan 1,3–1,5 meter) skulle användas vid schaktningen för att underlätta tolkningen av eventuella lämningar som framkom. Då detta inte innebar någon merkostnad för uppdragsgivaren hade varken länsstyrelsen eller uppdragsgivaren något att invända mot KM's förslag om att använda en bredare skopa. Den skopa som kom att användas var cirka 1,3 meter bred.

Den antikvariska kontrollen utfördes som en utredningsschaktning i den planerade ledningssträckan. Här grävdes en rad med sökschakt som varierade i längd (mellan 3 och 30 meter långa) beroende på områdets topografi och närhet till redan kända lämningar. Då fornlämning påträffades avgränsades denna i ledningens längdriktning. När lämningen avgränsats återgick vi till att gräva kortare schakt.

Dokumentation

Schakt och anläggningar lades manuellt in på en översiktsplan i skala 1:1000. Fältritningarna har sedan digitaliserats och samtliga finns redovisade i föreliggande rapport. Samtliga anläggningar grävdes till hälften. Efter undersökning avfärdades ett flertal som naturliga färgningar, ofta i form av stenlyft. De anläggningar som inte avfärdades beskrevs och dokumenterades genom en sektionsritning i skala 1:20. Dessa tre anläggningar finns beskrivna i rapporten. Fotodokumentation gjordes av såväl undersökta anläggningar som arbetets fortskridande.

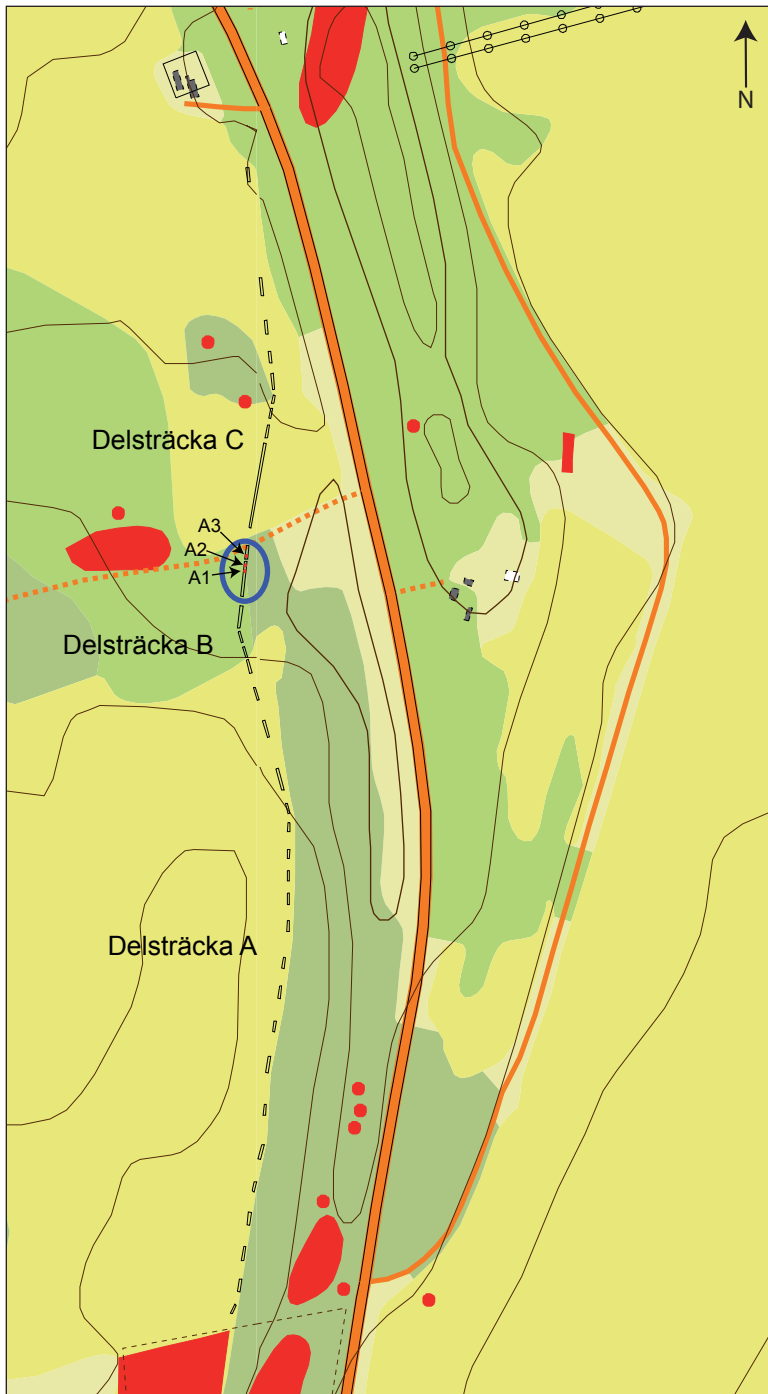
Det fyndmaterial som påträffades var uteslutande sentida. Inget av detta tillvaratogs utan förekomsten noterades endast.

Analyser

Ett av syftena med den antikvariska kontrollen var att datera framkomna lämningar varför medel för fyra ¹⁴C-dateringar fanns avsatta. I och med avsaknaden av säkra kontexter att datera valdes dock analyser bort.

Resultat

Utifrån områdets topografi kom ledningssträckningen att delas in i tre delområden, benämnda Område A, B och C. Sammanlagt grävdes 35 schakt som var relativt jämnt fördelade inom den 845 meter långa sträckan. Endast i två av schakten, belägna på den utlöpare av åsen som ledningen skar, påträffades anläggningar (A1–3, figur 4). Övriga schakt saknade helt indikationer på förhistoriska aktiviteter. Nedan följer en redovisning av resultaten, uppdelat i de tre delområden som bygger på ledningssträckningens olika topografiska förutsättningar.

Figur 4. Schaktplan. Området där de tre anläggningarna påträffades har markerats med en blå oval.
Skala 1:5 000.

Delsträcka A

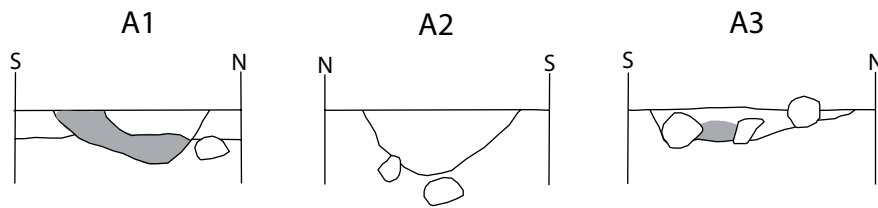
Delsträcka A utgjordes av en närmare 450 meter långt område mellan Sofielund i söder och en utlöpare av Strömsholmsåsen i norr. Ledningen skulle här läggas i åkermark, vid foten av åsen (figur 2 och 4). Undergrunden utgjordes till största delen av glaciärra som ställvis innehöll rikligt med småsten (sannolikt från åsen). Inom de nordligaste 30 metrarna, närmast åsutlöparen, utgjordes undergrunden av sand.

I söder tangerade området för den antikvariska kontrollen den norra delen av det område inom vilket delar av en boplats från vikingatid–medeltid undersöktes 2005. Inga indikationer på fornlämning påträffades i något av de 21 schakt som grävdes, inte ens närmast den undersökta boplatsen i söder. Detta kan möjligen ses som en indikation på att boplatsen inte har en fortsatt utbredning mot norr.

Delsträcka B

Område B utgjordes av en 85 meter lång sträcka där ledningen skar över en utlöpare av åsen. Här grävdes fem schakt i vilka undergrunden utgjordes av blandat åsmaterial.

I de två nordligaste schakten inom delsträckan, på dess högst belägna del, omkring 24 meter över havet, påträffades tre anläggningar. Dessa utgjordes av två härdar, A1 och A3, samt ett möjligt stolphål eller grop A2 (figur 4 och 5). På och i anslutning till de tre anläggningarna återfanns rikligt med recent material i form av tegel, porslin och järnskrot. Detta indikerade att

Figur 5. Sektionsritningar av de tre anläggningar som påträffades på krönet av åsutlöparen inom delsträcka B. A1 och A3 utgjordes av bärdar med tydliga sotlager (gräskrafferade). A2 utgjordes av ett möjligt stolphål. Fyllningen i A3 bestod av grå, grusblandad silt med inslag av småsten. På, eller i nära anslutning till samtliga anläggningar påträffades rikligt med sentida fynd i form av tegel, porslin och järnskerot. Sannolikt är även anläggningarna sentida. Digitaliserat efter fältritning. Skala 1:20.

anläggningarna var sentida. Någon ¹⁴C-datering av träkol från anläggningarna har dock inte gjorts så det går inte helt utesluta en förhistorisk datering.

Figur 6. Ett exempel på den typ av sentida fyndmaterial som återfanns i schakten inom delområde B. Den här järnkättingen återfanns i nära anslutning till de två anläggningarna A1 och A2. Foto: Anna-Lena Hallgren.

Delsträcka C

Delsträcka C löper från den norra delen av åsutlöparens höjdparti, nerför en relativt brant norrslutning samt vidare ut i plan åkermark som vid tiden för undersökningen delvis var mycket blöt. Hela sträckan utgjordes av åkermark där undergrunden i den södra delen, på och i anslutning till åsutlöparen, bestod av sand och i de lägre liggande delarna av postglacial lera. Sammanlagt grävdes 10 schakt inom sträckan, varav de flesta på och i anslutning till åspartiet. Inte i något av schakten träffades något av antikvariskt intresse.

Figur 7. Delsträcka C. Grävmaskinen jobbar sig nerför den norra sluttningen av höjden. Fotograferat från sydväst av Elisabet Pettersson.

Referenser

Egebäck, P-E., Graner, G., & Holm, J., 2005. *Herrevad. En gård från äldre järnålder. Västmanland, Kolbäck socken, Herrevad VII, RAA 355:1*. Riksantikvarieämbetet Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Bergslagen, Rapport 2005:3.

Lihammer, A., 2008. *Sofielund. Bebyggelse lämningar från sen vikingatid och medeltid. Arkeologisk särskild undersökning. RAA 380 och 381, Strömsholm 8:2 och 8:54, Kolbäck socken, Hallstahammars kommun, Västerås*. Kulturmiljövård Mälardalen Rapport 2008:40.

Magnusson, G., 1974. *Arkeologisk undersökning 1968-70. Fornlämning 191 och 236, två gravfält Åsen 1:2, 1:3, Kolbäck sn, Västmanland*. RAA Rapport 1974 B33. Stockholm.

Simonsson, E., 1974. Rapport, gravfält 78, Amsta 3², Kolbäck sn, Västmanland. Stencil, VLM.

Sjöö, R., 1990. *Gravfält och struktur*. Uppsats C/20 p. Institutionen för arkeologi. Uppsala Universitet. HT 1990. Uppsala.

Skanser, L., 2004. *I åsens sluttning. Antikvarisk kontroll. Strömsholm 8:1, Kolbäck socken, Västmanland*. Västmanlands läns museum, Kulturmiljövårdsavdelningen rapport A, 2004:A9. Västerås.

Svedberg, Å., 1997. *Strömsholms golfbana. Arkeologisk utredning, Åsen 1:6 och Olvsta 2:1, Kolbäck socken, Hallstahammars kommun, Västmanland*. Riksantikvarieämbetet Arkeologiska undersökningar, UV-Uppsala Rapport 1997:58.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länstyrelsens dnr, beslutsdatum: 431-2783-08, daterat 2008-04-03

KM dnr: KM08026

Undersökningsperiod: 2008-04-15 – 2008-04-16

Arkeologtimmar: 22 timmar

Maskintimmar, inkl igenläggning: 12 + igenläggning

Löpmeter schakt: Omkring 400 löpmeter

Personal: Anna-Lena Hallgren, Elisabet Pettersson

Kommun: Hallstahammar

Socken: Kolbäck

Fastighet: Strömsholm 8:1

Koordinatsystem: RT 90 2,5 GON V

Koordinater (S) X6601667, Y1524980

Koordinater (N) X6602440, Y1524992

Meter över havet: 12–24 meter över havet

Dokumentationshandlingar: Förvaras på KM i väntan på att de skickas till ATA.